

Сухачова Н. С.,

кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри української, іноземних мов та перекладу
Полтавського університету економіки і торгівлі,
м. Полтава, Україна.
sukhachova2014@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0001-5618-4433>

НЕОЛОГІЗМИ АНГЛОМОВНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕРМІНОСИСТЕМИ: ЛІНГВОПРАГМАТИЧНИЙ АСПЕКТ

Стрімкий науково-технічний прогрес та соціально-економічні зміни в житті суспільства на початку ХХІ ст. сприяли інтенсивному поповненню різних терміносистем новою лексикою, яка потребує адекватного перекладу, а отже вимагає від перекладачів розуміння прийомів та стратегій прагматичної та соціокультурної адаптації з метою створення текстів, які відповідають потребам нового мовного середовища. Дослідження особливостей творення неологізмів, які функціонують у сучасній англomовній економічній терміносистемі, а також розуміння перекладацьких стратегій при передачі таких інновацій є досить актуальним на сьогоднішній час.

Питанням творення та перекладу неологізмів присвячено праці вітчизняних та зарубіжних науковців, зокрема Ю. А. Зацного, І. В. Андрусяка, М. В. Белозьорова, С. І. Алаторцевої, В. І. Заботкіної, Е. Ф. Скороходько, А. Меткафа, М. А. Костьєвої та інших. Особливу зацікавленість серед наукової спільноти викликає проблема прагматичної адаптації як невід'ємної частини процесу перекладу (А. Нойберт, О. Швейцер, Н. Д. Арутюнова, В. Н. Комісаров, Т. О. Волкова, В. В. Демецька, Т. В. Іваніна, К. В. Тарасенко).

Мета статті полягає у дослідженні шляхів передачі неологізмів англomовної економічної терміносистеми українською мовою. Поставлена мета зумовлює необхідність розв'язання таких завдань: 1) дослідження неологізмів англomовної економічної терміносистеми з огляду на їх словотвірні й функціональні особливості; 2) визначення основних способів їх перекладу українською мовою зі збереженням прагматичної інтенції носія мови оригіналу.

Видатний німецький лінгвіст А. Нойберт вважав, що головним завданням перекладу є прагматична адаптація оригінального тексту, тобто процес адаптації перекладеного тексту до потреб цільової аудиторії (Нойберт, 1978). Явище прагматичної адекватності А. Нойберт пов'язав з типом тексту, який перекладається. Він виокремив чотири типи текстів і, відповідно, чотири типи перекладу: перший тип – тексти, які апелюють

до потреб та сфери інтересів реципієнтів вихідної та цільової мов (наприклад, науково-технічна література); другий тип – тексти, що відображають інтереси лише реципієнтів вихідної мови (наприклад, місцева преса чи закони); третій тип – тексти художньої літератури, які віддзеркалюють національну специфіку, з одного боку, а з іншого, відображають загальнолюдські цінності; четвертий тип – тексти, які перекладаються з урахуванням реципієнтів цільової мови (література для зарубіжних країн) (Нойберт, 1978, с. 30). Таким чином, А. Нойберт вважав, що кожен тип текстів має перекладатися з урахуванням відображення в перекладі прагматичних відносин, однак в будь-якому випадку, оригінальний текст буде зазнавати прагматичної адаптації.

Російський лінгвіст та перекладач О. Д. Швейцер визначає прагматичну адаптацію як процес внесення певних поправок в соціальні, культурні, психологічні та інші відмінності між реципієнтами вихідної і цільової мов (Швейцер, 1988, с. 242).

Відомий російський лінгвіст та один з основоположників лінгвістичної теорії перекладу В. Н. Комісаров вважав, що прагматична адаптація – це зміни, які перекладач має вносити в процесі перекладу тексту для досягнення адекватної реакції рецептора. Вчений підкреслював, що прагматична адаптація тексту перекладу не повинна призводити до “сверхпереводу”, коли майже весь текст замінюється поясненнями (Комісаров, 2017, с. 137).

Фінський дослідник П. Косонен визначає прагматичну адаптацію як “зміну змісту або форми тексту оригіналу з метою створення тексту перекладу, що відповідає потребам нової комунікативної ситуації” (Kosonen, 2011, р. 63).

Українська дослідниця В. В. Демецька вважає “головним критерієм адаптації тексту його прагматичну орієнтацію”, підкреслюючи, що “адекватність перекладу прагматично зорієнтованого тексту можлива за умов його адаптації до лінгвокультурних стереотипів реципієнта” (Демецька, 2008, с. 17).

Підсумовуючи наукові погляди вчених на явище прагматичної адаптації, можна зробити висновок, що нова лексика, якою постійно поповнюється словниковий запас англійської мови, потребує адекватного перекладу з урахуванням прагматичної та соціокультурної адаптації.

Лінгвісти по-різному трактують термін “неологізм”. В. І. Заботкіна визначає неологізм як слово, яке з’явилося в мові пізніше певної часової межі, яка вважається вихідною. На її думку, слово вважається неологізмом до того часу, поки колективна мовна свідомість сприймає його як нове (Заботкіна, 1989, с. 24). Ю. А. Зацний під неологізмами розуміє слова і словосполучення, які носії літературної мови окремого національно-територіального варіанта сприймають як нові (за формою або за змістом). Він розрізняє лексичні (нові слова), фразеологічні (нові стійкі словосполучення), семантичні (нові лексико-семантичні варіанти слів або нові семантичні варіанти стійких словосполучень) неологізми. Окремою категорією вчений вважає “словотворчі інновації”, які

матеріально втілюються в нових словотворчих елементах (Зацний, 2007, с. 4).

Оскільки в нашому дослідженні аналізуються англomовні терміни, слід дати визначення термінологічному неологізму, під яким ми розуміємо слово або словосполучення, яке з'явилося в результаті будь-якого способу збагачення лексичного складу мови, за будь-якими існуючими, а також новими словотвірними моделями в останні десять років (Сухачова, 2014, с. 33).

Поповнення словникового складу англійської мови в останні роки здійснювалося майже виключно шляхом лексичної і семантичної деривації, тобто шляхом створення нових та зміни значення чинних одиниць (Зацний, 2007). Суттєву роль у словотворенні також відіграє аналогія, тобто створення нової одиниці за зразком конкретної лексичної одиниці шляхом заміни в ній одних структурно-семантичних елементів іншими (*chief finance officer, chief risk officer, chief administrative officer* за зразком до *chief executive officer*) (Зацний, 2007, с. 45).

Проведений аналіз свідчить про зростання кількості афіксальних та складних неологізмів як у сучасній англійській мові загалом, так і в економічній сфері зокрема. Чимала кількість інновацій створена за допомогою “нових” афіксальних елементів (афіксоїдів), які характеризуються високою частотністю використання і поступово можуть еволюціонувати в нові афікси.

Джерелом творення нових афіксів часто є телескопія та скорочення. Телескопія викликала формування нових афіксів, які беруть участь у творенні неологізмів: **globo-** (елемент слова *global* перетворився на префіксальний словотвірний елемент), наприклад: *globoboss* – керівник транснаціональної корпорації, фірми; **-nomics** (елемент *-nomics* зі значенням “економічний аспект діяльності”), наприклад: *enronomics* – стратегія бізнесу, що базується на бухгалтерських маніпуляціях; **-ariat** (за аналогією до *proletariat, secretariat*), наприклад: *salariat* – клас службовців; **-crat** (зі значенням особи, наділеної владою), наприклад: *marketocrat* – політик, який підтримує ринкові відносини; **-cracy** (зі значенням соціальної структури, наділеної певною владою), наприклад: *corpocracy* – корпоратія (суспільство, в якому великі корпорації мають значний політичний та економічний вплив).

Скорочення слів спричинило появу таких дериваційно активних афіксів, як: **e-** (від *electronic*), наприклад: *e-learning* – навчання персоналу через Інтернет; **info-** (від *information*), наприклад: *infoworld* – інформаційний світ; **eco-** (від *ecology*), наприклад: *eco-efficiency* – здатність підприємства виробляти продукцію з мінімальною шкодою для навколишнього середовища; **execu-** (від *executive*), наприклад: *execipower* – виконавча влада; **i-** (від *information*), наприклад: *i-idea* – ідея щодо створення нових інформаційних технологій. Префіксоїд **euro-** є досить продуктивним в утворенні нових лексичних одиниць, пов'язаних з Європейським Союзом (*eurocurrency* – євровалюта). Префікс **techno-** (від

technology) є продуктивним в економічній терміносистемі (*technostructure* – люди, які контролюють технологічні процеси у суспільстві).

У ході дослідження були виявлені словотворчі елементи перехідного характеру, які зазнали процесу афіксації та мають узагальнене, типізоване значення, яке відрізняється від семантики корелятивної лексеми (Сухачова, 2014, с. 87). Серед препозитивних елементів виявлено такі афіксовані лексеми: **near-** (*near-money* – фінансові активи, які можуть бути легко перетворені на гроші); **once-** (*once-chief executive* – колишній виконавчий директор); **-based** (*job-based* – що ґрунтується на виконанні роботи); **-collar** (*open-collar worker* – люди, що працюють вдома, а не в офісі); **-intensive** (*energy-intensive* – енергоємний (про співробітників, які ефективно виконують завдання)); **-friendly** (*client-friendly* – що створює гарні умови для споживача). Для позначення окремих економічно забарвлених форм мовлення використовується новий постпозитивний словотворчий елемент **-speak**, який позначає специфічну лексику певної сфери (*business-speak* – мова працівників у великих організаціях, *marketing-speak* – мова сфери маркетингу).

У ході дослідження словотвірних моделей складних дериватів виявлені неологізми, утворені за такими моделями: 1) $n1 + n2 = N$ (*crowdsource*, *spin-crew*); 2) $[n + (v + -er)] = N$ (*ball-breaker*); 3) $n + v = N$ (*timesuck*); 4) $adv + v = V$ (*downshift*). Результати дослідження демонструють, що словоскладання є одним із продуктивних способів терміноутворення в сучасній англомовній економічній терміносистемі.

Конверсія не є продуктивним способом терміноутворення в сучасній англомовній економічній терміносистемі. Найбільшу кількість конверсійних новотворів демонструє словотвірна модель $N \rightarrow V$. Тенденція до зниження кількості конверсивних неологізмів пояснюється більш активною роллю інших способів словотвору в сучасній англійській мові (Зацний, 2007, с. 179).

Процеси термінологізації та транстермінологізації приводять до появи лексичних інновацій, наприклад: слово **campus** – комплекс споруд, до якого входять учбові корпуси звузило своє значення й почало вживатися зі значенням територія, яку займає підприємство. Військовий термін **torpedo** – торпеда; запускати торпеду у процесі транстермінологізації звузив своє значення й увійшов в економічну сферу зі значенням некомпетентний працівник, якого звільняють з метою, щоб він пішов працювати до конкурента.

Можна зробити висновок, що афіксація лексичних одиниць та словоскладання є продуктивними шляхами поповнення сучасної англомовної економічної терміносистеми. Семантичні неологізми економічної терміносистеми є результатом функціональної мобільності лексики, тобто процесів термінологізації та транстермінологізації.

Поширеним способом перекладу англомовних неологізмів економічної сфери є переклад за допомогою лексичного еквіваленту (*self-administration* – самоврядування, *temporary employment* – тимчасова

зайнятість, *experienced worker* – досвідчений працівник). Однак, коли у мові перекладу відсутній точний еквівалент терміна, перекладач часто застосовує такі способи перекладу як транскрибування та транслітерацію, наприклад: *offshore* – офшор, *insourcing* – інсорсинг, внутрішнє виробництво (використання внутрішніх, а не зовнішніх джерел для забезпечення нормального перебігу виробничого процесу), *outsourcing* – аутсорсинг, залучення зовнішніх ресурсів, зовнішнє виробництво.

Калькування також використовується для передачі лексичних інновацій (*adaptive management* – адаптивне [гнучке] управління, *double shift* – подвійна зміна). Калькування може поєднуватися з інверсією – зміною порядку слів відповідно до граматичних норм мови перекладу (*first-line manager* – менеджер першого рівня [першої лінії]). Часто калькування доповнюється експлікацією – описовим перекладом (*golden hello* – «золоте привітання» (разова винагорода для залучення або переманювання особливо корисного співробітника з однієї фірми в іншу)).

Експлікація є найпродуктивнішим способом передачі новотворів (*near-money* – фінансові активи, які не є засобом збагачення, можуть бути легко перетворені на гроші, *declinist* – особа, яка песимістично оцінює тимчасові досягнення в економіці країни, *pluralist* – топ-менеджер, який не витримуючи стресу, переходить на менш відповідальні посади в кількох різних організаціях одночасно).

Проблема адекватного перекладу англomовних лексичних інновацій пов'язана з тим, що в умовах сучасного стрімкого розвитку суспільства та науково-технічного прогресу словники не встигають так швидко поповнюватися неологізмами. Саме тому для перекладача галузевих текстів важливо не лише застосовувати лексичні, лексико-семантичні та лексико-граматичні перекладацькі трансформації для максимально точної та адекватної передачі лексичних інновацій, а й знати продуктивні у вихідній і цільовій мові способи термінотворення. Також при перекладі термінологічних неологізмів перекладач має враховувати контекст вживання нової термінологічної одиниці, інформаційний фон вихідної та цільової аудиторії з метою відтворення прагматичного потенціалу оригіналу та забезпечення максимально точної передачі термінологічної інформації.

Дослідження термінологічних інновацій актуальне та перспективне і може бути об'єктом подальших досліджень, оскільки мова постійно розвивається, поповнюється новими явищами та поняттями, які потребують найменування, а отже й адекватного перекладу.

Список використаної літератури

1. Нойберт А. Прагматические аспекты перевода. *Вопросы теории перевода в зарубежной лингвистике: сб. ст. / под ред. В. Н. Комиссарова.* М. : Международные отношения, 1978. С. 185–201. **2. Швейцер А. Д.** Теория перевода. Статус, проблемы, аспекты. Москва : Наука, 1988. 364 с. **3. Комиссаров В. Н.** Современное переводоведение : учебное пособие. М. : ЭТС, 2017. 424 с. **4. Kosonen P.** Pragmatic Adaptation:

Skeptics vs. Creationists. URL: <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/26929/URN:NBN:fi:jyu-2011051010768.pdf?sequence=1>. **5. Демецька В. В.** Теорія адаптації в перекладі. URL: <http://www.disslib.org/teoria-adaptatsiyi-v-perekladi.html>. **6. Заботкина В. И.** Новая лексика современного английского языка. М. : Высшая школа, 1989. 126 с. **7. Зацний Ю. А.** Сучасний англомовний світ і збагачення словникового складу. Львів : ПАІС, 2007. 226 с. **8. Сухачова Н. С.** Структурно-семантичні й лінгвокогнітивні параметри англомовної терміносистеми менеджменту : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Харків, 2014. 200 с.

References

1. Nojbert, A. (1978). Pragmatiche aspekty perevoda. Voprosy teorii perevoda v zarubezhnoj lingvistike [Pragmatic aspects of translation. Issues of translation theory in foreign linguistics]. (pp. 185-201). M.: Mezhdunarodnye otnosheniya [in Russian]. **2. Shvejcer, A. D.** (1988). Teoriya perevoda. Status, problemy, aspekty [Translation theory. Status, problems, aspects]. Moscow: Nauka [in Russian]. **3. Komyssarov, V. N.** (2017). Sovremennoe perevodovedenie [Modern translation studies]. M.: ETS [in Russian]. **4. Kosonen, P.** Pragmatic Adaptation: Skeptics vs. Creationists. Retrieved from <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/26929/URN:NBN:fi:jyu-2011051010768.pdf?sequence=1>. **5. Demetska, V. V.** Teoriia adaptatsii v perekladi [The theory of adaptation in translation]. Retrieved from <http://www.disslib.org/teoria-adaptatsiyi-v-perekladi.html> [in Ukrainian]. **6. Zabotkina, V. I.** (1989). Novaya leksika sovremennogo anglijskogo yazyka [New vocabulary of modern English]. M.: Vysshaya shkola [in Russian]. **7. Zatsnyi, Yu. A.** (2007). Suchasnyi anhlomovnyi svit i zbahachennia slovnykovoho skladu [Modern English-speaking world and vocabulary enrichment]. Lviv: PAIS [in Ukrainian]. **8. Sukhachova, N. S.** (2014). Strukturno-semantychni y linhvokohnityvni parametry anhlomovnoi terminosystemy menedzhmentu [Structural, Semantic, and Cognitive Linguistic Parameters of the English Terminological System of Management]. *Candidate's thesis*. Kharkiv [in Ukrainian].

Сухачова Н. С. Неологізми англомовної економічної терміносистеми: лінгвопрагматичний аспект

Статтю присвячено дослідженню особливостей творення та перекладу неологізмів сучасної англомовної економічної терміносистеми, а також питанню прагматичної адаптації як невід'ємної частини процесу перекладу. Галузеві терміносистеми сучасної англійської мови стрімко поповнюються неологізмами, які потребують адекватного перекладу з урахуванням прагматичної та соціокультурної адаптації. Виявлено, що велика кількість інновацій утворюється за допомогою нових препозитивних та постпозитивних елементів, що функціонують у ролі афіксів, джерелом творення яких часто є телескопія та скорочення.

Афіксація лексичних одиниць є одним з продуктивних шляхів поповнення сучасної англомовної економічної терміносистеми. Словоскладання, а також процеси термінологізації та транстермінологізації приводять до появи неологізмів, що функціонують в англомовній економічній терміносистемі. Встановлено, що конверсія не є продуктивним способом термінотворення в сучасній англомовній економічній терміносистемі. З'ясовано, що продуктивним способом перекладу англомовних неологізмів економічної сфери є переклад за допомогою лексичного еквіваленту, транскрибування та транслітерації. Калькування також використовується для передачі лексичних інновацій. Часто калькування доповнюється експлікацією. Експлікація є найпродуктивнішим способом передачі новотворів економічної сфери. В результаті дослідження доведено, що перекладачі галузевих текстів повинні не лише знати продуктивні способи термінотворення, але й вміти застосовувати перекладацькі трансформації, враховувати контекст вживання нової одиниці, інформаційний фон вихідної та цільової аудиторії з метою відтворення прагматичного потенціалу оригіналу та забезпечення максимально точної передачі термінологічної інформації.

Ключові слова: економічна терміносистема, словотвір, неологізм, перекладацькі трансформації, прагматична адаптація.

Сухачева Н. С. Неологизмы англоязычной экономической терминосистемы: лингвопрагматический аспект

Статья посвящена исследованию особенностей образования и перевода неологизмов современной англоязычной экономической терминосистемы, а также вопросу прагматической адаптации как неотъемлемой части процесса перевода. Отраслевые терминосистемы современного английского языка стремительно пополняются неологизмами, которые требуют адекватного перевода с учетом прагматической и социокультурной адаптации. Определено, что большое количество инноваций образуется с помощью новых препозитивных и постпозитивного элементов, функционирующих в качестве аффиксов, источником образования которых зачастую является телескопия и сокращения. Афиксализация лексических единиц является одним из продуктивных способов пополнения современной англоязычной экономической терминосистемы. Словосложение, а также процессы терминологизации и транстерминологизации способствуют образованию неологизмов, функционирующих в англоязычной экономической терминосистеме. Установлено, что конверсия не является продуктивным способом терминообразования в современной англоязычной экономической терминосистеме. Определено, что продуктивным способом перевода англоязычных неологизмов экономической сферы является перевод с помощью лексического эквивалента, транскрибирования и транслитерации. Калькирование также используется для передачи лексических инноваций. Часто калькирование дополняется экспликацией. Экспликация является самым эффективным

способом передачи неологизмов экономической сферы. В результате исследования доказано, что переводчики отраслевых текстов должны не только знать продуктивные способы терминообразования, но и уметь применять переводческие трансформации, учитывать контекст употребления новой единицы, информационный фон исходной и целевой аудитории с целью воспроизведения прагматического потенциала оригинала и обеспечения максимально точной передачи терминологической информации.

Ключевые слова: экономическая терминосистема, словообразование, неологизм, переводческие трансформации, прагматическая адаптация.

Sukhachova N. S. Neologisms of the English economic terminological system: linguopragmatic aspect

The article is devoted to the study of peculiarities of formation and translation of neologisms in modern English economic terminology, as well as to the problem of pragmatic adaptation as an integral part of translation process. Terminological systems of the modern English language are rapidly replenishing with neologisms which require adequate translation, taking into account pragmatic and socio-cultural adaptation. It has been revealed that a large number of innovations of the English economic terminological system are formed by means of new prepositive and postpositive elements functioning as affixes, the source of which is telescoping and shortening. The affixalization of lexical units is one of the productive ways of replenishing modern English economic terminology. Composition, as well as the processes of terminologization and transterminologization, contribute to the formation of neologisms functioning in English economic terminology. It has been determined that conversion is not a productive way of term-formation in modern English economic terminology. To translate English neologisms of economic sphere into Ukrainian, translation by means of lexical equivalent, calque, transcription, transliteration, explication are used; descriptive translation usually dominates. As a result of the study, it has been established that translators of terminological texts should know not only productive methods of term-formation, but also have to apply lexical, lexical-semantic and lexical-grammatical translation transformations taking into account the context of the new units, the information background of the source and target audience in order to reproduce pragmatic potential of the original text and ensure the most accurate translation of terminological information.

Key words: economic terminological system, word formation, neologism, translation transformations, pragmatic adaptation.

Стаття надійшла до редакції 08.10.2021 р.

Стаття прийнята до друку 10.10.2021 р.

Рецензент – д. філол. н., проф. Кобзар О. І.